

Η ΙΕΡΑ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

Π. ΒΕΡΓΩΤΗ

[Ἀνατύπωσις]

ΔΡΟΤΟΔΙ

Τύποις ΠΡΟΟΔΟΥ

1889.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΝΟΤΗ ΚΑΡΑΒΙΑ - ΑΘΗΝΑΙ

MCMLXXVIII

Η ΙΕΡΑ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

Π. ΒΕΡΓΩΤΗ

[Ἀνατύπωσις]

ΔΡΟΞΤΟΔΙ

Τύποις ΠΡΟΟΔΟΥ

1889.

Εἰς τὸν ἀριθ. 642 τοῦ περιοδικοῦ «Ἐστία» ἀνεγνώσαμεν κατ' αὐτὰς διατριβὴν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς. Ἡ διατριβὴ ἦτον τοῦ πολὺ γνωστοῦ εἰς τὸν φιλολογικόν, ἀρχαιολογικόν, καὶ διπλωματικόν κόσμον κ. Ἀλ. Πραγκαβῆ. Ἡ κυρία ἰδέα τοῦ δημοσιεύματος εἶναι ἡ γνώμη τοῦ κ. Πραγκαβῆ, ὅτι οὐδὲ κατὰ κεραίαν πρέπει τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας μουσικὴν νὰ μεταρρυθμίσωμεν.

Πραγματεύόμενος τὸ ζήτημα, κατὰ πρῶτον, ἐξετάζει τὴν μουσικὴν αὐτὴν ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας ἐπόψεις, ἥτοι ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν, β') ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν, καὶ γ') ὑπὸ τὴν αἰσθητικὴν· δεύτερον, ἐπικρίνει τοὺς ὅπως δὴποτε νεωτερίζοντες εἰς αὐτήν· καὶ, τρίτον, εὐχεται νὰ συστηθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας διδασκαλεῖον ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς διάσωσιν καὶ διάδοσιν αὐτῆς γνησίως.

Τὰ δημοσιεύματα καὶ ἐν γένει τοὺς λόγους καὶ τὰς γνώμας τῶν πολυπείρων καὶ πολυμαθῶν ἀνδρῶν πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μελετῶμεν οἱ νεώτεροι, διότι ὠφέλεια πάντοτε θὰ ᾖναι τῆς μελέτης ὁ καρπός. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀντίθετοι εἰς τὰς γνώμας τῶν ἀνδρῶν τούτων πεποιθήσεις πρέπει νὰ δημοσιεύωνται, διότι ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν ἀντιθέτων ἰδεῶν ἐκτινάσσεται λαμπρὸς τῆς ἀληθείας ὁ σπινθήρ.

Μὲ τοιοῦτον λοιπὸν πνεῦμα ἀνεγνώσαμεν κ' ἡμεῖς ὅσα περὶ μουσικῆς εἰς τὸ ῥηθὲν περιοδικὸν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Πραγκαβῆς. Ἀλλὰ, μολονότι μὲ προσοχὴν κ' ἐπανειλημμένως ἐδιαβάσαμεν τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθην ὅμως καὶ νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κυριωτέρας σκέψεώς του, ὅτι δηλ. ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν πρέπει νὰ μεταρρυθμισθῇ. Μάλιστα πολὺ ἀπορήσαμεν πῶς ἄνδρα, ὅστις τόσον ἀνεπτυγμένην ἔχει τοῦ ὠραίου τὴν αἴσθησιν καὶ τόσον λεπτῶς τὴν ἀκοὴν ἐξασκημένην ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τὰ ἀκούσματα, ἀπορήσαμεν, λέγομεν, πῶς πολέμιον νὰ τὰν ε-

χῆ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ μουσικῆς ἢ μεταρρύθμισις. Ἐπρωθυμῆθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ ἐκφράσωμεν μίαν γνώμην ὅχι δι' ἄλλο εἰμὴ διότι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπὸ τοῦ παραδεχομένου, ὅτι ἡ μουσικὴ εἶναι σπουδαῖον στοιχεῖον τοῦ βίου ἐνὸς λαοῦ, ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, διότι αὕτη εἶναι ἡ ἐξωτερικεὺς τῆς αἰσθηματικότητος αὐτοῦ καὶ ἐπομένως ἡ φανέρωσις μιᾶς πλευρᾶς τοῦ χαρακτῆρός του, ἀπὸ τῆς ἄλλης διότι, κινουμένη φυσικῶς αὕτη καὶ αὐτομάτως ἀπὸ τὴν ψυχὴν, κινεῖ ἀπ' εὐθείας πάλιν τὴν ψυχὴν αὐτὴν, δίδει τρόπον τινὰ ζωὴν καὶ χρῶμα εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐν γένει μεγάλην εἰς τὰ ἔθνη τοῦ ἐξασκεῖ ἐπιρροήν· εἰς ἓνα λόγον, διότι σχετίζεται μὲ τὴν καθ' ὅλου τοῦ ἀνθρώπου ἐκπαίδευσιν.

Καὶ—ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους—ὡς πρὸς μὲν τὴν ἔποψιν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἥτοι τὴν θρησκευτικὴν, λέγει δ. κ. Ραγκαβῆς, ὅτον ἀποβλέπει τὴν οὐσίαν, ὅτι, ἐὰν γείνη ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, τότε ἡ μία μεταβολὴ θὰ συνεπιφέρῃ τὴν ἄλλην ἐπὶ τοῦ καταρρεύσει ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα (τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ θρησκευματος). Ὅσον δὲ ἀποβλέπει τὸν τύπον, λέγει, ὅτι οἱ ἁρμόδιοι ν' ἀποφαίνωνται περὶ τῆς τάξεως τῆς ἱεροτελεστίας καὶ τῆς ψαλτικῆς εἶναι ὁ ἱερεὺς καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου οὔτε πρέπει νὰ προτείνεται ἀπὸ ἀναρμοδίου οὔτε συμφέρει νὰ γείνη ἡ μεταρρύθμισις,

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἔποψιν φρονοῦμεν, ὅτι μόνον εἰς τὸ θεωρητικὸν ἥτοι τὸ δογματικὸν μέρος δὲν πρέπει μεταβολὰς νὰ κάμωμεν, ὡς καὶ αὐτὸς ἄλλως ὁ κ. Ραγκαβῆς ὁμολογεῖ. Εἰς δὲ τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν καὶ λατρείαν, ἐπομένως καὶ εἰς τὸ υποκειμενικὸν καὶ κύριον μέρος αὐτῆς, τὴν μουσικὴν, ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος πᾶσα μεταβολὴ εἰς τὸ καλλίτερον, ὅχι μόνον δὲν θέλει καταρρεύσει, μὲ τὴν μεταβολὴν αὐτὴν, τὸ οἰκοδόμημα, ἀλλὰ καὶ κινδυνωδестаίτη ἴσως ἴσως εἶναι ἡ νεκρώσιμος αὕτη στασιμότης, καὶ ἐκ τῆς ἀμεταβλησίας αὐτῆς ταύτης μάλιστα δὲν ἀνανοούμεθα, ὅτι ἔχει ἤδη καταρρεύσει καὶ καταρρεῖ ὅλον ἐν τὸ οἰκοδόμημα εἰς μεγάλας διαστάσεις. Ἄλλως δὲ ἡ ἀδιάκοπος πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δὲν ἀποτελεῖται

ἀπὸ ἄλλο εἰμὴ ἀπὸ μίαν ἀδιάκοπον μεταβολὴν καὶ μεταρρύθμισιν. Καὶ τῆς μουσικῆς λοιπὸν ἡ μεταρρύθμισις ἀντὶ νὰ ᾖ καὶ βλαβερὰ, εἶναι ἀπ' ἐναντίας ὠφελιμότητος.

Ὅχι μόνον δὲ ὠφελίμος εἶναι, καὶ ἐπομένως ἀνεκτὴ πρέπει νὰ ᾖ καὶ εὐπρόσδεκτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ (ὅστις εἶναι ἡ καθολικὴ καὶ κατ' ἐξοχὴν μεταρρύθμισις, τρόπον τινὰ, τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος) ἀρχὴν, ἥτις εἶναι κίνησις καὶ ζωὴ, ἐνέργεια καὶ ἐλευθερία καὶ παντὸς κοινωνικοῦ στοιχείου ἀνακένωσης. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἡ μεταρρύθμισις ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπὸ αἰῶνα εἰς αἰῶνα περισσότερον ἐκτυλισσαμένης χριστιανικῆς ὁρμῆς καὶ ιδέας καὶ ἀπὸ αὐτῆς τὰ ἀπὸ ἐποχῆν εἰς ἐποχὴν περισσότερον ἐκτυλισσόμενα χριστιανικὰ αἰσθήματα, τῶν ὁποίων πάλιν, ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ἐρμηνεῖα καὶ δι' ἡγῶν. πράξεις εἶναι ἡ μουσικὴ, ἥτις, εἰς τὴν καθολικότητα αὐτῆς, θεωρουμένη, εἶναι ἡ ἔκφρασις τῶν κατὰ καιροὺς βαθυτέρων παθῶν καὶ εὐγενεστέρων ὁρμῶν καὶ πόθων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀφοῦ δὲ τοιαύτη μουσικὴ εἶναι ἀπόρροια τοιοῦτου αἰσθήματος, ἡμποροῦμεν μάλιστα ἀπὸ τὸ ποιὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἐλευνότητα δεδομένης θρησκευτικῆς μουσικῆς νὰ ἐξάξωμεν ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐκρινείας καὶ τοῦ βάλους τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος δεδομένου λαοῦ.

Εἰς τὴν σωτήριον ταύτην ἰσχυρὰν τῆς μεταρρυθμίσεως υποτασσόμενοι καὶ οἱ ὁμόδοξοί μας Ρῶσοι δὲν ἐδίσ-σαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν μουσικὴν τοῦ θρησκευματος· καὶ ἔκαμαν ὡς ἄνθρωποι. Οὐδὲ πιστεύομεν νὰ εὐρίσκειται κῆνεις (ὅσον θερμὸς καὶ ἂν υποπεθῇ φίλος τοῦ ἀποχαυνωτικοῦ τῆς ψαλτικῆς καὶ καθεστῶτος) τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν νὰ κατασπαράσῃ ὁ φόβος μήπως τὰ ἀγδοῦντα ἑκατομμύρια τῶν ὀρθοδόξων Ρῶσων, μόνον καὶ μόνον διότι διέπραξαν τὸ ἔγκλημα ν' ἀποφασίσουν νὰ δοξάζουν πλέον τὸν Θεὸν μὲ μουσικὴν ἀνθρωπινωτέραν καὶ πνευματικωτέραν, — χανδακωθῶν εἰς τὸ σκοτὸς τὸ ἐξώτερον καὶ εἰς τοῦ πυρὸς τὴν γέννηαν, τὴν ὁποίαν θρησκευτικῶς θὰ παρακάμψωμεν ἡμεῖς, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἃ ὁ φ-
κα λ μ ὁ ς ο ὕ ν' εἶδε καὶ ο ὕ ς ο ὕ ς ἔκ ο υ σ ε ν, ὡς

αἰώνιον βραβεῖον διὰ τὴν ἀρχὴν ἀποτίωσιν μας εἰς τὴν ῥινόφω-
νόν μας μουσικὴν! Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν τύπον, ὅ,τι ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ραγκαβῆς πῶς
μόνοι ἀρμόδιοι νὰ ἐκφέρουν γνώμην περὶ τάξεως τῆς ἱεροτελε-
στίας καὶ τῆς ψαλτικῆς εἶναι ὄχι ἄλλος παρὰ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ
ἀρχιερεὺς, καὶ πῶς, ὡς δυνάμεθα ὡς ἐκ τούτου νὰ συμπεράνω-
μεν, ἐὰν πᾶς ἄλλος παρὰ τὰ πρόσωπα ταῦτα τύχῃ ν' ἀποφανθῇ
ὀρθὴν τινὰ γνώμην ἐπὶ τοιούτων ἀντικειμένων δὲν πρέπει πο-
σῶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, — τοῦτο πικρῶς δὲν διαφέρει
ἀπὸ τὸ νὰ δυσχυρίζομεθα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σβῆσῃ πυρκαϊὴν
ἢ ἀρχή, διότι δὲν τῇ ἐγνωστοποιήθη ἀπὸ τὸ ἀρμόδιον ἀστυ-
νομικὸν ὄργανον, ἀλλ' ἀπὸ ἀπλοῦν πολίτην. Τὸ κύριον καὶ συν-
άμα καὶ αἰώνιον ζήτημα εἰς πᾶσαν ἀμφισβήτησιν δὲν εἶναι τὸ,
ποιὸς ὁ ἀρμόδιος νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὸ, ποῖα ἢ ἀλή-
θεια. Ἐὰν ἐπὶ ἀντικειμένου ἐκκλησιαστικοῦ, θρησκευτικοῦ,
θεολογικοῦ ἕνα λαϊκὸς ἐκφέρῃ γνώμην ὀρθοτέρως παρ' ὅ,τι ἔ-
νας ἱερεὺς ἢ ἀρχιερεὺς, καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι εἶναι ὀρθότεροι, εἶναι
σωστὸν, μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι λαϊκός, νὰ μὴν ἀναγνωρι-
σθῇ τῶν γνωμῶν του ἡ ὀρθότης; ἢ δὲ ἀναγνώρισις αὐτῆς μὴ-
πως ἀντιθετικῆς εἰς κἀμὴν θρησκευτικὴν διάταξιν ἢ εἰς κἀνένα
ἐκκλησιαστικὸν κανόνα; — Ἐκ τούτων ἀκολουθεῖ ὅτι οὐδεμίαν ἐ-
πέρχεται βλάβη εἰς τὸ θρήσκευμα ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἐκ
τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς μουσικῆς.

Ἄλλ' οὐδὲ εἰς τὴν φιλολογίαν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ραγκα-
βῆς, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν ζημία, ὡς ἐκ τῆς μετα-
βολῆς αὐτῆς, κἀμμία προξενεῖται. Καὶ εἰς ὅσα λέγει ὁ διακε-
κριμένος φιλόλογος περὶ προνοίας πρὸς διάσωσιν παντὸς ἀρχαίου
μας εὐρίσκει συμφωνοτάτους μὲ τὴν γνώμην του. Ἄλλ' ἀπὸ
τῆς μουσικῆς μας τὴν μεταρρυθμίτιν δὲν θὰ λυπηθῇ ποσῶς ἡ
ἀρχαιολογία καὶ ἡ φιλολογία· δὲν θὰ λυπηθῇ, διότι οὔτε ἡ υ-
πάρχουσα ἐκκλησιαστικὴ μας μουσικὴ ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι βυ-
ζαντινὴ, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Ραγκαβῆς, οὐδὲ πάλιν ἡ βυζαν-
τινὴ ἀδιαφιλονεικῶς εἶναι ἡ ἀρχαία ἀπαράλλακτος.

Ὅτι δὲ ἡ τοιαύτη σχέσις τῆς σημερινῆς μουσικῆς μὲ τὴν
βυζαντινὴν καὶ ἡ τῆς βυζαντινῆς πάλιν μὲ τὴν ἀρχαίαν δὲν

εἶναι ἐξηκριβομένη, ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐκφρά-
σεως τῆς περὶ τούτου γνώμης αὐτοῦ τοῦ κ. Α. Ραγκαβῆ. Τῷ
δὲντι ἡ γνώμη του σκελετὸς μεταξὺ πεποιθήσεως καὶ δισταγμοῦ.
Ἐνθ' ὁ κ. Ραγκαβῆς λέγει, πῶς ἐξέφρασαν ἄλλοτε πεποιθήσιν,
ὅτι ἡ υπάρχουσα μουσικὴ εἶναι ἡ βυζαντινὴ, καὶ πῶς ἡ βυζαν-
τινὴ εἶναι ἡ ἀρχαία τῶν προγόνων μας, ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἐκ τῶν
πραγμάτων, περιέρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτὸς (ὡς καὶ πᾶς
ἄλλος εὐσυνείδητος θὰ ἔκαμνε) νὰ συνοδεύῃ τὰς περὶ τῆς τοι-
αύτης ἐνότητος καὶ διαρκείας τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς πεποιθή-
σεις του μὲ τὰ διστακτικὰ ἔσως καὶ πιθανόν. Ὁ κύ-
ριος μάλιστα λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον παραδέχεται ὅτι ἀποβαί-
νει ἡ δυνάμις νὰ ἐπανεύρουν τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν ὁ-
σοι προσπαθοῦν νὰ κατορθώσουν τοῦτο διὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως
τῆς υπάρχουσας μουσικῆς ἀπὸ τὰς ἀσιατικὰς κακοφωνίας, εἶ-
ναι ὅτι ὁλως ἀδύνατον καθίσταται νὰ ἐξιχνιασθῇ ὁποία ἦτον ἡ
βυζαντινὴ μας μουσικὴ. Τί ἄλλο δὲ εἰμὴ τὸ ἀδύνατον τῆς γνώ-
σεως τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ὁμολογῇ, ὅταν θεωρῇ, πρὸς
γνωστὴν αὐτῆς, ἐπ' ἀνάγκης περὶ τούτου νὰ ζητηθῶν πληροφορίαι
ἀπὸ τοὺς καλογράφους τοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου τοῦ Κιέβου,
τίς οἶδε τίνας καλογράφους; Ἀλλὰ, καὶ ἐὰν οἱ ἄγνωστοι καλό-
γηροι ἐκεῖνοι ἐδύναντο νὰ ἦναι ἡ τελευταία μας πρὸς ἐξακριβώ-
σιν τῆς μουσικῆς αὐτῆς ἐλπίς, καὶ ἡ ἐλπίς αὐτὴ ἐσβέσθη ἀφροῦ
λόγιος ἀνὴρ, κατόπιν τῆς περὶ τούτου ἀπορίας τοῦ κ. Ραγκ-
αβῆ, πληροφορεῖ εἰς τὴν «Σιών», ὅτι ἐξετάσας τοὺς μοναχοὺς
ἐκεῖνους ἔμαθεν, ὅτι δὲν ἔχει ποσῶς ἡ μονὴ ἐκεῖνη ψαλτικῆς
ἰδίου σύστημα, ἀλλὰ τὴν συνήθη εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς
Ρωσσίας μουσικὴν.

Ἄλλ', ἀνεξαρτήτως τῶν ἀτομικῶν πεποιθήσεων, γνωμῶν
καὶ ἀμφισβολῶν περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἢ μὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
μας μουσικῆς, καὶ ἀντικειμενικῶς ἐξεταζομένου τοῦ ζητήμα-
τος ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους ἐξακριβώνεται, ὅτι ἡ σημερινὴ μας
ψαλτικὴ βασίζεται ἐπὶ τριῶν διαφόρων μουσικῶν διαγράμμα-
των, ἡτοι (α') ἐπὶ τοῦ τ ο υ ρ κ ι κ ο ῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει διαίρεσιν
πολὺ διάφορον παρὰ τὸ εὐρωπαϊκόν, τὸ βυζαντιανὸν καὶ τὸ
ἀρχαῖον (β') ἐπὶ τοῦ π ε ρ σ ι κ ο ῦ, διηρημένου εἰς τεταρτη-

μόρια τόνου, καὶ γ') ἐπὶ τοῦ ἀραβικοῦ, διηρημένους εἰς τρι-
τημόρια τόνου· ὥστε ἡ τὴν ὁποίαν μεταχειρίζομεθα καὶ θεωροῦ-
μεν ἔθνικὴν μουσικὴν δὲν εἶναι εἰ μὴ τοῦρκαραβο-
περσικὴ. Εἶναι δὲ αὕτη, ἡ τὴν ὁποίαν μεταχειρίζομεθα,
ἡ κατὰ τὸ σύστημα τῆς μουσικῆς, τὸ ὁποῖον ἐπενοήθη τὸ 1816.
Εἰς τὸ νέον τοῦτο σύστημα ὅχι μόνον δὲν ὑπάρχει ἔχνος τῆς
μελοποιίας τῆς ὀλίγῃ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀναπτυχθείσης,
ἀλλὰ, διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ νέου τούτου συστήματος, καὶ διε-
κόπη πᾶσα σχέσις καὶ με αὐτὴν τὴν μουσικὴν, ἥτις μετὰ τὴν
ἄλωσιν ἕως τὸ 1816 εἶχεν ἀναπτυχθῆ.

Διὰ τοῦτο εἶναι, κατὰ τοὺς εἰδήμονας, ἐντροπὴ νὰ εὐρί-
σκωνται τινὲς εἰς τόσῳ μεγάλῃ πλάνῃ, ὥστε νὰ πιστεύουν,
ὅτι ἡ κακότεχνος καὶ ἀκόλαστος σημερινὴ ἱερά μας μουσικὴ
εἶναι ἔθνικὴ καὶ μάλιστα ἀρχαία! Ταῦτα περὶ τῆς μουσικῆς
βεβησιόει καὶ ὁ ἐμβριθὴς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξετάσας καὶ πραγμα-
τευθεὶς κ. Ι. Δ. Τζέτζης, τοῦ ὁποῖου τὴν εἰς τὰ τοιαῦτα ἁρ-
μοδιότητα τόσον καὶ αὐτὸς ὁ κ. Παγκαβῆς ἀναγνωρίζει, ὥστε
θερμῶς εἰς τὴν Σέβαστὴν Κυβέρνησιν συστάινει τὴν δι' ἐξόδων
τοῦ Δημοσίου ἐκδοσὶν τῶν περὶ μουσικῆς σπουδαίων πονημά-
τιων του. (Βλ. τὸ Περὶ τῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα μουσικῆς τῆς
Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἔργον τοῦ κ. Τζέτζη τοῦ ἔτους 1882,
σελ. 15, 46 καὶ 47).

Ἀλλὰ καὶ ἀληθέστατον καὶ ἀναμφισβήτητον ἂν ᾔητον, ὅτι
ἡ μουσικὴ μας δὲν εἶναι τουρκαραβοπερσικὴ, ἀλλὰ βυζαντινὴ
καθαρῶτάτη καὶ γνησιωτάτη, πάλιν ζήτημα θὰ ἐγεννᾶτο,
περὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὁποῖα ἀρὰ γε ἐποχῆς πρόκειται;
πρόκειται τάχα περὶ τῆς πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, ἢ περὶ τῆς πρὸ
τοῦ 13ου, ἢ περὶ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἤκουαν ὅσοι πρὸ τοῦ 8ου
αἰῶνος ἔζων; Πλὴν καὶ ἂν ἡ σημερινὴ μας ψαλτικὴ ἀπεδεικνύ-
ετο, ὅτι εἶναι καὶ τῆς παλαιότερας καὶ λαμπροτέρας ἐποχῆς
ἡ μουσικὴ, καὶ τότε πάλιν, ἐν μετερρυθμιζέτω, ζημία καὶ μὴ
δὲν θὰ ἐπροξενεῖτο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν, δι-
ότι θὰ ἤμεθα δὲ εἰς θέσιν νὰ προφθάσωμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν
ὅλα τὰ βιβλία καὶ ὅλα τὰ χειρόγραφα καὶ ὅλα τὰ μαθη-
ματα τῆς ἀξιωματερρυθμιστοῦ ψαλτικῆς μας εἰς τὰς θήκας

εὐρυχώρων δωματίων μουσείων καὶ βιβλιοθηκῶν. Αἱ δὲ βι-
βλιοθηκαὶ καὶ τὰ μουσεῖα εἶναι, ὅταν δὲν ᾔναι τὸ ἐναντίον,
οἱ εὐρυχωρότατοι καὶ ἀσφαλέστατοι λιμένες, ὅπου σῶζονται
τοὺς ἐσχάτους κινδυνεύοντα κινδύνους τὰ ἀρχαῖα νομίσματα, τὰ
ὄπλα, τὰ βιβλία, τὰ κοσμήματα, τὰ κτερίσματα καὶ ἐν γένει
πᾶν ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἐξέφυγε τὰς μεταβολὰς καὶ τοὺς
ἀγῶνας τῶν αἰώνων.

Οὐδὲ πάλιν ὁ μόνος τρόπος καὶ ἡ μόνη μέθοδος διὰ νὰ
μείνουν ἀβλαβεῖς καὶ ἀλύπητοι ἡ φιλολογία καὶ ἡ ἀρχαιολογία
εἶναι τὸ νὰ ἡμεῖς ἀναγκασμένοι νὰ ὀψωνίζωμεν κυκλοφοροῦντες
παμπάλαια νομίσματα, ἢ νὰ συγκροτῶμεν μάχας με δόρατα
καὶ ἀσπίδας, ἢ νὰ ἐκφράζωμεν τὰ νεώτερα αἰσθήματα με μου-
σικὴν πεπαλαιωμένην καὶ ἐσχατόγηρον. Ὅπως δὲ ποτε, χάρις
εἰς τὰ μουσεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας, δὲν θὰ εὐρεθῶμεν ποτὲ,
ὡς ἐλπίζομεν, εἰς ἀμνηστὴν νὰ πληροπορηθῶμεν ὅψι ποτε ἡ-
μεῖς ἢ καὶ οἱ ἀπόγονοί μας, με τὰς ἰδίαις μας ἀκοῆς, με ποίου
εἶδους μουσικὴν ἐδοξάζετο εἰς τὰ ἱερά ταῦτα ἐδάφη ὁ δίκαιος
Θεὸς κατὰ τὴν εὐλογημένην ἐποχὴν τῶν συμφωνιακῶν καὶ τῆς
μυριομόρφου ἀδικίας καὶ τῆς παγώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰ-
σθήματος καὶ τῆς σιγῆς τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ
τῶν χαρμητέρων.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ υπάρχουσα τοῦ θρησκευματοῦ μας μουσικὴ ᾔ-
τον ἡ γνησιωτάτη βυζαντινὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἀγνοτάτη ἀρχαία ἑλλη-
νικὴ, πάλιν καὶ τότε δὲν ἐπρεπε τοῦτο νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ
τὸ νὰ τὴν μετερρυθμίσωμεν, καὶ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπ' ὅ,τι
αὐτὴ ἔχει ὀχληρὸν, ἀφοῦ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ
ἔθιμα καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν τὰ
ἔχομεν καὶ πῶς μετερρυθμισμένα. Ἐχρὸν δὲ ταῦτα μετερρυθμισθῇ,
διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπροσαρμόζοντο εἰς τὴν σημερινὴν κατὰ-
στασίν μας. Ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη θὰ ᾔητον νὰ μετερρυθμισθῇ
αὕτη, ἀφοῦ δὲν θὰ ἐδύνατο ἄλλως νὰ μαρτυρῇ αὕτη τὴν φύσιν
τῆς καὶ νὰ ἐκτελῇ τὸ ἔργον τῆς· τὴν φύσιν τῆς, νὰ προέρχεται
ἀπὸ εὐγενῶς καὶ περιπαθῶς συγκινουμένην καρδίαν, τὸ ἔργον
τῆς, εἰς τῆς καρδίαν νὰ ἐπιστρέφῃ πάλιν καὶ πάλιν νὰ τὴν συγ-
κινῇ· νὰ τὴν συγκινῇ καὶ νὰ τὴν ἀνυψώῃ εἰς τὸ ἄπειρον, νὰ τὴν

συγαινῇ ὥστε νὰ ἐνθουσιᾷ τρέχοντα μὲ τὴν σημαίαν ἰδέας λησσωτηρίου· νὰ ἐνθουσιᾷ αὕτη καὶ νὰ μεγαλύνεται, νὰ γίνεται αὐτόχρονα ἐνθεός· ἐμπρός εἰς κινδύνους καὶ θανάτους. Ἦ μυσικὴ ἔχει στιγμὰς ἀγίας, ὅτε ραγδία ρεύματα θεότητος χύνει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ θνητοῦ. Τὸ φῶνμα λοιπὸν, ἐνθεοσύνη, εἶναι φῶνμα σπινθίς, φιλαληθείας καὶ βάρους καὶ παρυσιατικότητος. Εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου ἐκείνου φωνήματος, τοῦ θείου, θεά ενθρωπος. Μὲ ἐπαρσιν ἀπὸ τὸ στόμα των ὡς ἀστραπὴν χύνουν τὴν λέξιν ταύτην ἀμειλλόμενοι ἢ ποιῆσαι, ἢ φιλοσοφίαν καὶ ἢ ἄλλη αὕτη περιγῆτριά τοῦ ἀπείρου, ἢ θεολογίαν. Ἡ ἐκφρασις αὕτη εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκλεκτῆς ἐκείνης, τῆς ὁποίας δὲν δύναται πάντα γλώσσα νὰ καυχήσῃ ὅτι βλαστάνει· εἶναι αὕτη τῆς γλώσσης τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Σολομοῦ ὠράισμα.

Ἐνθὺ δὲ διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἱερᾶς μας μουσικῆς δὲν θὰ ἐπρόξενετο βλάβη οὔτε εἰς τὸ ὁρησκειν οὔτε εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὅχι βλάβην ἀλλ' ὠφέλειαν μεγάλην θὰ ἐλάβαν καὶ αὕτη αὕτη ἡ ἱερὰ μας μουσική. Ἡ δὲ ἐξέτασις τῆς μουσικῆς ταύτης παρὰ τοῦ κ. Ραγκαβῆ ὅχι πλεονεξίαν εἰς τὰ ἀποτελέσματά της, ἀντίως μετερρυθμίζετο, ἀλλ' εἰς τὸν ἴδιον αὐτῆς γαργαλισμὸν καὶ τὴν φύσιν της, κατὰ σύγκρισιν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἀποτελεῖ τὴν τρίτην τοῦ πρώτου μέρους τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ἐποψίν, τὴν ὁποίαν ἤμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν αἰσθητικὴν.

Βίς τὸ μέρος τοῦτο τῆς πραγματικῆς τοῦ κ. Ραγκαβῆς ἰσχυρίζεται α) ὅτι ἡ καλαισθησία εἶναι ἀτομική, ὅτι δηλ. δικαιοῦται τις, ὡς συμπεραίνομεν, νὰ λέγῃ, ἢ δεῖνα μουσικὴ εἶναι ὡραία διότι ἀρέσκει εἰς ἐμὲ, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος τις γνώμων· β) ὅτι ἡ μουσικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ δὲν πρέπει νὰ ἔλῃ ὡς πρῶτον τὸ νὰ τέρπῃ, καὶ γ) ὅτι δὲν ἐπιβάλλεται ἢ ῥινωδία ἀπὸ τοῦ κανόνος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς αὐτῆς.

Ἐν ὅχι διακεκριμένους καὶ γνωστὸς φιλόλογος ὁποῖος ὁ κ. Ραγκαβῆς, ἀλλ' ἄλλος τις δυσχυρίζετο ταῦτα, θὰ ἐδικαιοῦ-

μεθα ἴσως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἐξ υπερβολικῆς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας μουσικὴν συμπαθείας προσπαθεῖ νὰ ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὰ καλὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, — τὰ κάλλη καὶ τὰ θέλητρα — ἀπὸ τῶν ἄλλων, τὰ κακὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἰδίως τὸ ζφῶδες καὶ κτηνώδες τοῦτο, τὴν ῥινωδίαν, διὰ νὰ ἐξισώσῃ κατὰ τὴν ἀξίαν τὰς δύο μουσικὰς ἢ μᾶλλον διὰ ν' ἀναδείξῃ ἀνωτέραν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἢ τοῦλάχιστον καταλληλοτέραν πρὸς ἐκφρασιν τοῦ ὁρησκειν τοῦ αἰσθηματος. Προκειμένου ὁμοῦ περὶ τοῦ κ. Ραγκαβῆ δὲν δύναμεθα νὰ ἐκφέρωμεν τοιαύτην κρίσιν.

Ὁ πρῶτος λοιπὸν ἰσχυρισμὸς τοῦ εἶναι ὅτι ἡ καλαισθησία εἶναι ἀτομική, καὶ διὰ τοῦτο τις ἐπιμένει νὰ θεωρῇ περιττὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἂν τῷ ἤρξεν ἢ δὲν τῷ ἤρξεν ἡ μεταρρυθμισμένη μουσική, τὴν ὁποίαν ἔτυχεν ποτὲ ν' ἀκούσῃ εἰς μίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πρωτευούσης. Ἀπέχομαι νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι δὲν θὰ τὸν δυσηρέστησεν ἡ μουσικὴ ἐκείνη, διότι ἄλλως θὰ ἐξέπραζεν ἐξ ἅπαντος τὴν ἀπαρέτκειάν του ὡς ἐν ἀκόμῃ ἐπιχείρημα κατ' αὐτῆς, καὶ ἐπανεργόμεθα εἰς τὴν περὶ καλαισθησίας ἀρχὴν, τὴν ὁποίαν θέτει ὁ κ. Ραγκαβῆς. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν λοιπὸν λέγει, ὅτι ἄλλοι μὲν τέρπονται εἰς τὸν Ταγγούζερ καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Βάγνερ, ἄλλοι πάλιν εἰς τὰς ἱεροτελεστίας θὰ ἀπῆλθον τὴν εἰσαγωγὴν τῶν συνθέσεων τοῦ Βάγνερ, ἄλλοι τῶν τοῦ Ροσίνι καὶ ἄλλοι τῶν τῆς Μωδῆ. Ἀγγώ.

Ὁ διακεκριμένος φιλόλογος, φρονούμεν, συγχύζει τὴν καλαισθησίαν μὲ τὴν ἀρέσκειαν. Ἡ ἀρέσκεια εἶναι τὴν ἀτομικὴν, διότι σχετίζεται μὲ τὰς ἀτομικὰς καὶ ἰδιαιτέρας κλίσεις, ὁρέξεις, ἰδιοτροπίας, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον ἰδίωμα τοῦ ἀτόμου. Ἀλλ' ἡ καλαισθησία εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἀρεσκείας, διότι εἶναι τὴν καθολικὴν, ἀνεξάρτητον τῶν ἀτομικῶν ὁρέξεων καὶ ἰδιοτροπιῶν. Εἶναι δὲ καθολικὸν τὴν καλαισθησία, διότι εἶναι αὕτη ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ, τοῦ ὠραίου, ὠραῖον δὲ δὲν εἶναι ὅτι δῆποτε θέλγῃ ὁποῖονδῆποτε, ἀλλ' ὅτι θέλγῃ ὅσους ἔχουν ἤδη ἀναπτυγμένην καὶ μορφωμένην τοῦ ὠραίου τὴν αἴσθησιν, αἱ δὲ ἀναπτυγμέναι καὶ μορφωμέναι αἰσθήσεις τοῦ ὠραίου συναντῶνται εἰς τὸ ἀντικείμενον

αὐτῶν καὶ γίνονται ἐν τῇ καὶ καθολικῇ τοῦ ᾤ-
ραίου αἰσθητικῇ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὥραϊον, ὅπως καὶ ἡ αἰσθητικὴ
αὐτοῦ, ἔχει ἀντικειμενικὴν καὶ καθολικὴν ἀξίαν, ὅπως εἰς ἀ-
νώτερον βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος, ἀντικειμενι-
κὴν καὶ καθολικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ ἀλήθεια, τὸ δίκαιον, ὁ λόγος.

Ἄν ἡ καλαισθησία ᾗτον ἀτομικὴ, τότε ἡ ἰδέα αὐτῇ ἤθελε
παράγει τὰ ἀνθρῶπων ὥραϊων τεχνῶν, ἤθελε δὲ καταφυλλορε-
ῆσαι ἰδίως ἡ δόξα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαι-
ότητος, καὶ τότε ἕκαστος θὰ εἶχεν ὅ,τι θεωρεῖται κτῆμα σπά-
κιον, τὴν καλαισθητικὴν, καὶ τότε ὁ τυγχὼν θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ
λέγῃ, τοῦτο εἶναι ὥραϊον διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι εἰς ἐμὲ ἀ-
ρέσκει· θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὥραϊότερος
ἀπὸ τῆς Λουτζίας τοῦ Νιουτζέττι τοῦ ῥοῦ τοῦ, τὸ ξόχον τῆς
Λιγύπτου ὅτι εἶναι ὥραϊότερον ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτην τῶν Μεδί-
κων, καὶ ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι ὥραϊότερος ἀπὸ τὸν δημιουργ-
ημα, τὴν Ἰλιάδα.

Ὡς πρὸς τὸ ὅ,τι λέγει ὁ κ. Ραγκαβὴς περὶ Ταγγούζερ καὶ
Βάγνερ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, καὶ Ροσίνη καὶ Μιδάμ. Ἀγγὼ ἀπὸ τοῦ
ἄλλου, κρίνομεν περὶ τὸν νὰ εἰπώμεν, ὅτι πρέπει νὰ τὸ θεωρή-
σωμεν ὡς ἀβλεψίαν ἢ ὡς τυπογραφικὸν λάθος, διότι ἐνῶ ὁ ὀ-
νομαστὴς φιλόλογος θεωρεῖ ὡς διακεκριμένους μουσικὰς τὰς τοῦ
Ταγγούζερ καὶ Λόεγγριν ἀπὸ τὰς τοῦ Βάγνερ, αὗται δὲν εἶναι
ἄλλο παρὰ μία, δηλ. ὁ Ταγγούζερ καὶ ὁ Λόεγγριν, ἔχον καὶ ἡ-
μεῖς δὲν σφάλλωμεν, δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὀνόματα μουσουργη-
μάτων τοῦ ἐξόχου γερμανοῦ μουσουργοῦ Βάγνερ, τοῦ ὁποῦ ἡ
μουσικὴ τιτολορεῖται μουσικὴ τοῦ μέλλοντος. Ἐνῶ δὲ τάσσει
ὕπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν μουσουργῶν τὸν Ροσίνην καὶ
τὴν Μιδάμ. Ἀγγὼ, αὕτη, ὡς γνωστὸν, εἶναι μουσούργημα,
μουσουργὸς δὲ ὁ Ροσίνης.

Ὁ δεύτερος ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Ραγκαβὴς εἶναι ὅτι ἡ ἐκκλη-
σιαστικὴ μας μουσικὴ δὲν εἶναι προσωρισμένη νὰ τέρπῃ. Ὅτι ὁ-
μοῖς ἴδιον τῆς μουσικῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ψυχαγωγία καὶ ἡ τέρψις
τὸ βεβαιόνοον καὶ αὐτοὶ τῆς ἐκκλησίας οἱ πατέρες. Οἱ ὅροι
χαρὰ, εὐφροσύνη, μακαριότης εἶναι στοιχεῖα
ἐκρηκτικῆς εὐεξίαςτων νοημάτων. Τέρπεται ἡ ψυχὴ ἐκρηκ-

ζῶσα διὰ τῆς μουσικῆς τὸ αἰσθημὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον, ὅπως
τέρπεται καὶ ὁ ἀκροώμενος τὴν μουσικὴν αὐτὴν· τέρπεται ὁ
Ὅμηρος νὰ τραγουδᾷ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, τέρπεται ὁ Δαβὶδ
ἐκχύνων τὴν δέξιν αὐτοῦ πρὸς Κύριον, ὅπως τέρπεται καὶ ὁ
στὺς ἀναγινώσκει τὴν Ἰλιάδα καὶ τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Προφητά-
νακτος. Ὅτι ἡδύνατο ἐλλόγως νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ κ. Ραγκαβὴς,
χωρὶς νὰ δυνήθῃ τις νὰ τῷ φέρῃ ἀντίρρησην, εἶναι ὅτι, ὅπως υ-
πάρχουν διάφοροι τέρψεως βαθμοὶ, οὕτως υπάρχουν καὶ εἶδη
τέρψεως διάφορα, ἄλλη δηλ. ἡ τέρψις, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα
ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνὸς βακχικοῦ ποιήματος, καὶ ἄλλη ἡ τέρ-
ψις, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ περὶ δημιουργίας ψαλ-
μοῦ αἰσθανόμεθα, καὶ ἄλλη ἡ ἀπὸ τὴν θέαν θηριομαχίας. Ἀλ-
λὰ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποφύγωμεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι
τέρψις ἀδιαφιλονεικῆτως εἶναι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη.

Ὁ τρίτος τοῦ κ. Ραγκαβὴ ἰσχυρισμὸς εἶναι ὅτι ἡ ῥίνοφ-
δία ἡ ῥίνοφωνία δὲν εἶναι καθαυτὴ τῆς ἐκκλησιαστι-
κῆς μας μουσικῆς στοιχεῖον, οὐδὲ ἐπιβάλλει τις κανὼν τὴν ῥί-
να ὡς φωνητικόν τι ὄργανον, καὶ ὅτι ἴσως ἡ λεγομένη φωνὴ
τῆς κεφαλῆς τῶν ψαλτῶν ἐκλαμβάνεται ὡς ῥίνοφδια.
Οὐδὲ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τοῦ κ. Ραγκαβὴ στηρίζεται ἐπὶ τῶν
πραγμάτων καὶ ἐπὶ τῆς ἀληθείας ἀφ' ἐνὸς μὲν, διότι μάρτυρες
κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ θύματα τῆς ἀγρίας καὶ ἀποτροπαίου
ταύτης ῥίνοφδίας εἶναι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ
κλασικὸν τοῦτο ὥραϊσμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μου-
σικῆς καὶ αὐτὴ ἡ περὶ ταύτης θεωρία (τὸ οὕτω λεγόμενον Μέγα
Θεωρητικὸν τοῦ Χρυσάνθου) ῥητῶς τὸ μαρτυρεῖ, καὶ σημεῖον
δὲ ἴδιον τῆς ῥίνοφωνίας ἐλήφθη, ἐννοεῖται, φροντὶς νὰ ἐπινοηθῇ,
τὸ λεγόμενον ἐν δόφω νον. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τούτου τὸ
Μ. Θεωρητικὸν (σελ. 59 § 136): «Τὸ ἐν δόφω νον θέλει
νὰ πρὸ φέρει ἐκ τῆς ῥίνοφδίας ὁ φθόγγος τοῦ χαρακτῆ-
ρος, εἰς τὸν ὁποῖον υπογράφεται. Καὶ ὅταν τύχῃ χρονικὸν ση-
μεῖον εἰς τὸν χαρακτῆρα, δαπανᾷται ὁ χρόνος ὁμοίως, δηλ. ἐ-
ξερχόμενος ἐν τῇ χρονοτριβῇ τῆς φωνῆς ἐκ τῆς
ῥίνοφδίας.» Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κ. Τζέτζης, τὸν ὁποῖον τόσον ἐκτι-
μᾷ ὁ κ. Ραγκαβὴς, εἰς τὴν περισπούδαστον διατριβὴν τοῦ ἰ-

δοῦ τι λέγει περὶ τούτου (σελ. 67)· « Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι σήμερον τὰ πάντα μετεβλήθησαν παντελῶς, ἐνθ' τὴν πολύρπων, σεμνοτάτην καὶ μεγαλοπρεπῆ μουσικὴν τοῦ μεσαιῶνος μέχρις τῆς ἀλώσεως ἀντικατέστησε διακεκλασμένη ἀσιανὴ ῥίνωδία. »

Καὶ υπομονὴ ἔχον τὸ μόνον ἐλάττωμα τῆς ἱερᾶς μας μουσικῆς ἦτον ὁ μυκηθμός ἤτοι ἡ ῥίνωδία. Ἀλλ' ἰδοὺ πῶς ἡ μουσικὴ αὕτη εἰς τὸ ἐν γένει χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν κ. Τζέτζην ἀταπεινοτάτη, ἀγενεστάτη, μεθυστικὴ καὶ ἐκλελυμένη, συμποτικὴ καὶ ἡδυπαθὴς, ἥκιστα ἐθνικὴ, οὐδόλως δὲ τῇ θρησκευτικῇ διανοίᾳ τῆς λέξεως καὶ τῇ λατρείᾳ προσήκουσα. Κράμα δὲ οὕσα ἀλλόκοτον ἐλληνικῆς, τουρκικῆς, περσικῆς καὶ ἀραβικῆς μελοποιίας οὐδεμίαν κέκνεται τεχνικὴν ἀξίαν. Οἱ δὲ ἱεροψάλται κἀνὲν ὄργανον δὲν ἔχουν ὡς κοινὴν βᾶσιν τῆς φωνῆς. » (σελ. 67.)

Ἡμπορεῖ κανεὶς λοιπὸν νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὅσοι εἰς τοιαύτην μουσικὴν ὀρέσκονται (βλ. Τζέτζην σελ. 16) ἀποδεικνύουν, ὅτι οὐδὲ τὴν στοιχειωδέστατην μουσικὴν σύνεσιν κέκνεται, ἐπιμένοντες δὲ εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς προδίδουν ἀπειρόκαλον καὶ ἀπαίδευτον καλλιλογικὸν μουσικὸν αἶσθημα καὶ ἔλλειψιν συνειδήσεως ἐθνικῆς καὶ πατριωτικοῦ συναίσθηματος, διότι ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιμένουν ν' ἀναπέμπουν τὰς δοξολογίας των εἰς τὸν Ὑψιστον διὰ μελῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν τουρκικῶν συμποτικῶν ᾠσμάτων καὶ πορνικῶν ᾠμανέδων.

Τοιαύτη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας μουσικὴ. Καὶ ὁμως ὁ κ. Ῥαγκαβῆς, ἀποροῦμεν πῶς, θεωρεῖ ἱεροσυλίαν καὶ αἵρεσιν τρόπον τινὰ τὴν ἀπόπειραν καὶ προσπάθειαν εἰς μεταρρυθμίσιν αὐτῆς. Ὁ γνωστὸς φιλόλογος χωρίζει τοὺς ὅπως δὴποτε μεταρρυθμίζοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας μουσικὴν εἰς διαφόρους κατηγορίας, εὐρίσκει δὲ λόγους νὰ κατακρίνῃ αὐτοὺς ὅλους. Οἱ λόγοι οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀποψιν, ὅθεν θεωρεῖ τὴν μουσικὴν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς, φρονοῦμεν ὅτι ἀντιστρέφονται εἰς ἐπιχειρήματα πρὸς υποστήριξιν καὶ ἔπαινον τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἰδίως ἐκείνων, οἵτινες ἀγωνίζονται νὰ προτεγγίσουν εἰς τὰς χάριτας τῆς ἀληθινῆς μουσικῆς τέχνης τοῦ πολιτισμένου καὶ ἐξευγενισμένου κό-

σμου καὶ νὰ ἐκφράσουν δι' αὐτῆς ἀγνότερον, εὐσεβέστερον, μεγαλοπρεπέστερον τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ νὰ δώσουν εἰς τὴν μελοποιίαν ἔστω καὶ σκιάν τινὰ τύπου ὅσον ἐνδέχεται ἐθνικοῦ. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος ἐπαίνου ὁ διακεκριμένος ἱεροψάλτης μας κ. Γ. Σολομὸς, συμπολίτης μας, ὅστις σκοπεύει νὰ υποβάλλῃ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἐκθεσὶν τὴν ὁποίαν ἐξεπόνησε μεταφορὰν ἐλοκλήρου τῆς λειτουργίας εἰς τὴν τετραφώνον μουσικὴν. Ἡ ἐπίκρισις τῶν ὅπως δὴποτε ἐπιχειροῦντων νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν μουσικὴν αὐτὴν ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον μέρος τῆς κρινομένης διατριβῆς.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος αὐτῆς εὐχεται ὁ κ. Ῥαγκαβῆς νὰ συσταθῇ εἰς Ἀθήνας διδασκαλεῖον ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς διάσωσιν καὶ διάδοσιν αὐτῆς γνησίας. Ἐάν τις παραδεχθῇ ὡς μὴ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν μακρυνόμενα ὅσα ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν περὶ τῆς μουσικῆς τῆς ἐκκλησίας μας, βεβαίως δὲν θὰ συμμερισθῇ τὸν πόθον τοῦ γηραιοῦ λογίου. Ἡμεῖς θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ συσταθῇ εἰς Ἀθήνας ἔστω ἢ εἰς Κεφαλληνίαν ἢ καὶ ἄλλου μουσικοσχολῆ πρὸς τὸν σκοπὸν κυρίως νὰ μὴ διασωθῇ καὶ διαδοθῇ ἡ υπάρχουσα μουσικὴ, ἀλλὰ νὰ εἰσαχθῇ μουσικὴ ἀνθρωπινωτέρα, πνευματικωτέρα, καὶ τεχνικωτέρα, δυναμένη πράγματι ν' ἀνυψῇ τὴν καρδίαν πρὸς τὸ θεῖον.

Ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐν γένει ἔχομεν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στοιχεῖα. Τότε δὲ θὰ ἐπέλθῃ ἡ μεταρρυθμίσιν αὐτῇ ἡ γενικὴ καὶ ἰδίως ἡ καλλιτεχνικὴ, ἰδιαίτερος δὲ ἡ μουσικὴ, ὅταν ἐπικρατήσουν γενικώτεροι καὶ ριζικώτεροι ἰδέαι καὶ γεννηθοῦν ὀλιγώτερον ἄνδρα, εὐγενέστερα, βαθύτερα αἰσθήματα, ὅταν δηλ. τραפוῦν καὶ μορφωθοῦν οἱ πενιχροὶ καὶ βυζαντινικοὶ ἐγκέφαλοι καὶ ὀλιγοστεύσουν αἱ κατάξηροι διὰ πᾶν κοινὸν καλὸν καρδίαι· διότι εἰς πάντα λαὸν τοιαύτη κίνησις ἰδεῶν φέρει τοιαύτην θερμότητα αἰσθήματος, καὶ τοιαύτη αἰσθήματος θερμότης ἐκσπᾷ εἰς τοιοῦτον ἤχημα μουσικῆς. Ἐκ τοῦ εἶδους τῆς μουσικῆς ἡμποροῦμεν νὰ ἐξάξωμεν συμπεράσματα τινὰ περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἐνὸς λαοῦ. Ἀλλως ἂν οἱ ἐγκέφαλοι καὶ αἱ καρδίαι μείνουν εἰς τὸ μακάριον καθεστὸς τῶν, τότε θὰ θέλωμεν τὸν ἅγιον

Θεὸν υποχρεωμένον ν' ἀκροάζεται με ἄκραν βδελυγμίαν τυπικὰς δεήσεις ἐκχυνομένας ἀπὸ τὰ στόματα τόσοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τόσης κιβδηλείας χαρακτήρων εἰς συμποτικὴν ψαλτικὴν, τὴν ὁποίαν Τοῦρκοι, Πέρσαι καὶ Ἀραβες ἐπροστοίμασαν. Ἡ υπάρχουσα μουσικὴ, ἀντὶ νὰ ἐκφράζη αἴσθημα, ἐκφράζει ἀπέραντον ἀναισθησίαν. Τοῦτο εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ αἰτία, διὰ τὰ ὅποια ἐντὸς ὀλίγου κινδυνεύει νὰ ᾔηται οἱ ναοὶ κενοὶ ἀπὸ ἐκκλησιαζομένων καὶ ἀπὸ θεότητα. Οἱ δὲ ὀλίγοι εἰς τοὺς ναοὺς προσερχόμενοι, ἐπαναπαυόμενοι ὅτι προσεύχονται κατ' ἀντιμωλίαν, θὰ προσεύχωνται ἐρήμην τοῦ αἰωνίου Θεοῦ.

Εὐχόμεθα, ἡ αὐτοτεχέδιασθεῖσα εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ μουσικοσχολὴ τῶν Κεφαλλήνων — ἡ διευθυνομένη ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μουσικοδιδασκάλους, τὸν δεδοκιμασμένης ἱκανότητος κ. Ν. Μ. Τζαννῆν καὶ τὸν εὐφυῆ κ. Δ. Λαβράγκαν, — νὰ δώσῃ καὶ αὕτῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ποθητὴν μουσικὴν ταύτην μεταρρύθμισιν.

Ποταμιανάτα Πυλάρου, 4 86ρίου 1888.

Π. ΒΕΡΓΩΤΗΣ.
